

Somber beeld economie niet in beton gegoten

Recente vergezichten voor de Nederlandse economie stemmen niet vrolijk. De groei dreigt langdurig terug te vallen naar een laag niveau. Daar kan wel wat aan gedaan worden.

Er breekt voor Nederland een periode aan waarbij een relatief klein aantal werkenden zich moet inspannen voor een grote groep ouderen. En dat bij een broodmagere economische groei en mogelijk weinig stijgen van de koopkracht. Dat is het beeld dat het Centraal Planbureau (CPB) in twee recente rapporten schetst.

Uit de sommen van de rekenmeesters van het kabinet — en daarmee dé autoriteit in Nederland voor economische voorspellingen — blijkt, dat over een reeks van jaren alle beschikbare extra middelen worden opgeslokt door de zorgbehoefte van de oudere generatie.

In de volgende kabinetsperiode, van 2022 tot en met 2025, zou de economische groei op slechts 1,1% uitkomen en staat voor de koopkracht een nul ingetekend. De Nederlandsche Bank (DNB) komt voor die periode met een identieke groeiverwachting. In de vergrijzingsanalyse van het CPB, die tot 2040 en verder kijkt, staat voor 2026 tot 2040 nog maar 0,9% aan jaarlijkse groei genoteerd.

Sober en grijs

Het is een sober en grijs beeld. Van 1970 tot de crisis van 2008 en 2009 groeide de economie gemiddeld met 2,7% per jaar en daar zou de komende decennia heel weinig van overblijven. De vraag is of dit pessimisme gerechtvaardigd is.

'Nee', zegt hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Bas Jacobs. 'Als je weet dat de groei decennialang veel hoger was, dan hoeft de lage groei van de afgelopen jaren niet het nieuwe normaal te zijn. De klap van de Grote Recessie was hard en we zijn daardoor de afgelopen tien jaar gemiddeld per jaar één procent groei kwijtgeraakt.'

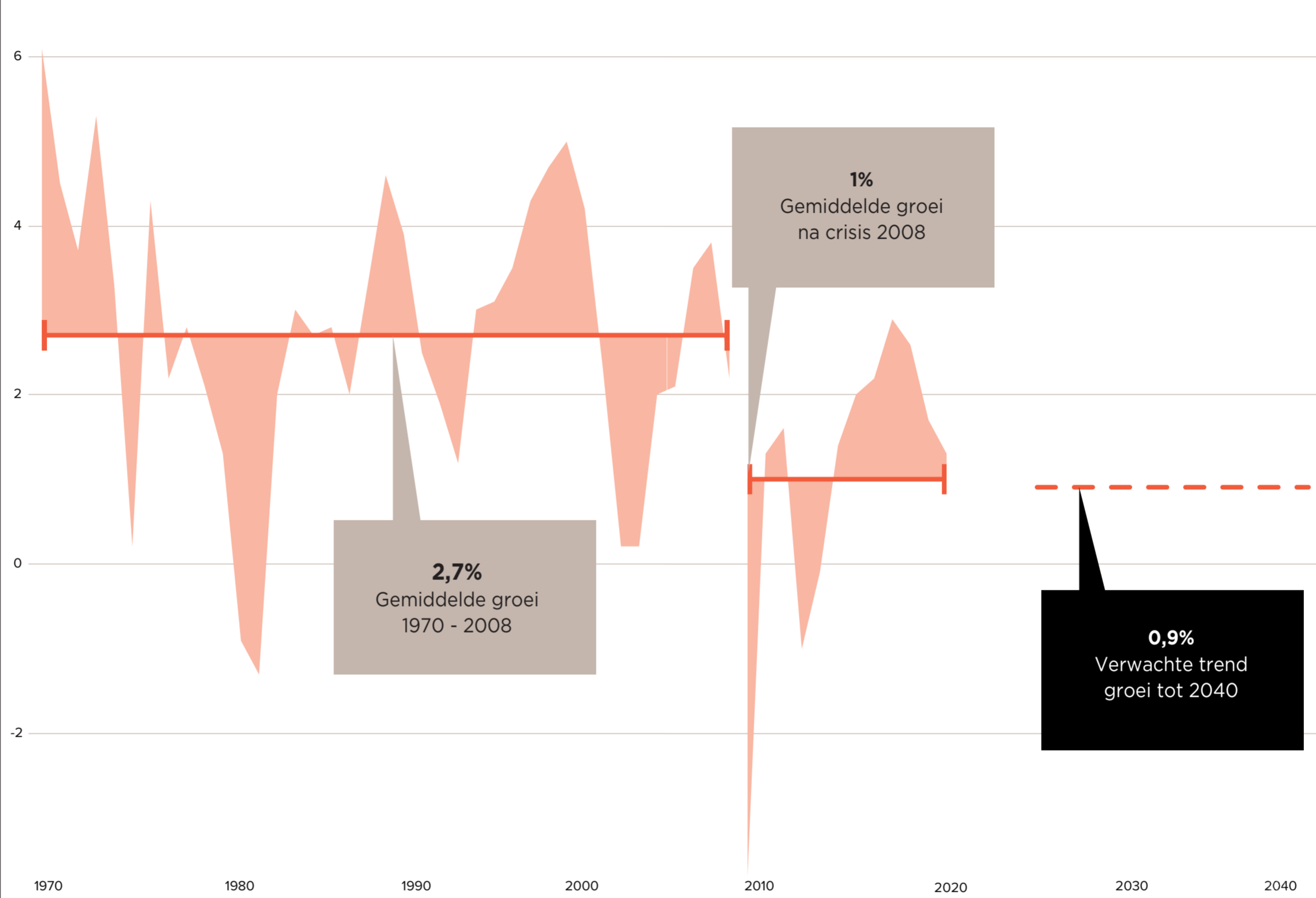
Zijn vakgenoot Harry Garretsen van de Rijksuniversiteit Groningen zegt: 'Ik zou iets optimistischer zijn dan de officiële cijfers aangeven. Als je goed gebruikmaakt van alle nieuwe uitvindingen in de wereld, van wat er aan productiviteitswinsten ontstaat, kun je een extra impuls naar je toehalen. Ook dan zal het resultaat echter niet lijken op de groeicijfers die we gewend waren. Dus dat heeft wel consequenties voor de toekomstscenario's.'

Arbeid en productiviteit

Twee factoren zijn bepalend voor de groei van een economie: het aanbod van arbeid en de mate waarin de efficiëntie toeneemt. Van het arbeidsaanbod gaat het niet meer komen. Voor de periode 2020-2025 houden het CPB en DNB nog rekening met een zeer beperkte groei van het aantal werkenden. In de jaren erop volgt een daling. 'Er is een trendbreuk', zegt Garretsen. 'Na dertig jaar

Nederlandse economische groei valt terug

Ontwikkeling bbp in %

© FD Bron: CPB en FD

groei van het arbeidsaanbod is de rek eruit.'

De nieuwste, bijgestelde prognoses van het CBS doen daar weinig aan af. Vergeleken met de prognose van een jaar geleden is er een aanzienlijk hogere verwachting over de toestroom van arbeidsmigranten. Met als positief gevolg dat het aanbod van arbeid langer enige groei zou vertonen.

Deeltijdcultuur doorbreken

Minister van Economische Zaken en Klimaat Eric Wiebes oppert in zijn *Groeitagenda* om het aantal gewerkte uren extra op te schreeven door de deeltijdcultuur te doorbreken. Hoe moet nog onderzocht worden. Feit is dat Nederlanders Europees gezien weinig uren werken.

Met fiscaal beleid kun je daar wat aan doen,

Het aantal werkenden groeit zeer beperkt in de periode van 2020-2025. In de jaren erop volgt een daling.

Het CPB schat de productiviteitsgroei voor de periode tot 2040 niet langer op 1,5% maar op 1,0%.

zegt analist Frank van Es van de Rabobank: 'Het toeslagensysteem pakt niet goed uit, met minder toeslag als je meer werkt, waardoor langer werken financieel niet loont.' Ook een verschuiving van de belastingheffing van arbeid naar kapitaal lijkt hem een optie.

Garretsen hierover: 'Misschien weten we à la Wiebes de deeltijders te verleiden wat meer uren te werken en kan de immigratie nog enig verschil maken, maar de conclusie blijft dat het aanbod van arbeid niet substantieel meer groeit.'

Makkelijke weg

Econoom Hans Stegeman van Triodos Investment Management noemt Wiebes' keuze om de deeltijdcultuur te doorbreken geen teken van kracht. 'Leunen op het arbeidsaanbod is kiezen voor de gemakkelijke weg.' De ware uitdaging

ligt bij het realiseren van productiviteitswinsten. Bij een stilvallend of krimpend arbeidsaanbod is het de enige bron van groei die resteert.

'Bij de productiviteit is het een puzzel waar we het antwoord eigenlijk niet op kennen', zegt Stegeman. Ook Garretsen zegt dat dan de vragen opdoemen: 'Je hebt de optimisten die de productiviteit weer zien aantrekken en de pessimisten die beweren dat dit niet zal gebeuren. Ik weet het niet. Je ziet dat in de dienstensector de productiviteit veel minder makkelijk toeneemt dan in de industrie, terwijl de dienstensector groeit.'

Het CPB heeft voor de periode tot 2040 de schatting voor de productiviteitsgroei verlaagd van 1,5% naar 1,0%. Jacobs vindt dat te pessimistisch. 'Een derde era? Waarom? Echt harde argumenten heb ik niet aangetroffen. Ik snap niet goed waar het pessimisme over de technologische ontwikkeling vandaan komt.'

'Bij CPB en DNB is het denken over economische groei nog altijd volkomen aanbodgedre-

ven', aldus Jacobs. 'Maar de oude wet van Say, dat ieder aanbod zijn eigen vraag uitlokt, gaat voor de macro-economie niet meer op. Omdat de rente op de ondergrens zit, kan deze geen evenwicht meer brengen tussen vraag en aanbod. Er is geen lagere rente meer mogelijk om langs die weg de vraag van consumenten en bedrijfsleven te laten toenemen, dus moet de vraag op een andere manier worden vergroot. Anders is er geen enkele garantie dat de economie terugkeert naar een groeipad.'

Jacobs is daarom enthousiast dat het kabinet weer nadenkt over overheidsinvesteringen: 'Dat is positief en een breuk met de fixatie op begrotingsdiscipline van het afgelopen decennium.'

Investeringspot

Er is sprake van een investeringspot van mogelijk €50 mrd. De Rabobank heeft berekend dat er flinke productiviteitswinsten te behalen zijn als er jaarlijks €5 mrd wordt geïnvesteerd: 'Dat heeft', zegt Van Es, 'Een substantieel effect op de productiviteit van zeker 0,5%. Zo kun je de groei opkrikken.'

Hij zegt dat ingezet moet worden op onderwijs en innovatie. Dat heeft als voordeel dat de huidige krappe arbeidsmarkt minder een belemmering vormt. 'Uit de internationale literatuur blijkt dat het rendement van innovatie en beter onderwijs na een aantal jaren hoog kan zijn.' Stegeman vult aan: 'Je weet dat de rente superlaag is, dus maatschappelijk nuttige investeringen renderen al snel.'

Ook Garretsen spreekt zich uit voor meer investeringen in onderwijs: 'Het gaat erom hoe je nieuwe kennis en technologie aanwendt. Hoe beter je beroepsbevolking geschoold is, hoe meer je gebruik kunt maken van nieuwe technologie. Zelfs als we alleen op het buitenland zouden leunen en zelf niets nieuws ontwikkelen, is het strategisch van belang dat de kennisinfrastructuur goed op orde is. Dan kiezen getalenteerde mensen voor Nederland, en niet voor Barcelona of Londen.'

Garretsen betwijfelt echter of een investeringsfonds nu nuttig zou kunnen zijn voor grote infrastructurele projecten: 'Ik denk niet dat het makkelijk is een lange lijst samen te stellen met projecten die ten onrechte niet gedaan zijn. Bovendien is er op korte termijn sprake van een gespannen arbeidsmarkt, dus waar komen de mensen vandaan? Op langere termijn kan het zijn dat de overheid de financiële ruimte niet meer heeft.'

Groei productiviteit en begroting

In de sommen van het CPB leidt meer productiviteitsgroei tot een grotere economische koek, dus tot meer mogelijkheden de welvaart te verdelen. Maar het leidt ook tot grotere tekorten bij de overheidsfinanciën, omdat alle overheidsuitgaven met de groei meestijgen, terwijl de belastinginkomsten achterblijven, met name op aanvullende pensioenen.

'Bij die redenering past een vraagteken', zegt Jacobs. 'Hogere productiviteitsgroei gaat waarschijnlijk ook samen met hogere rendementen op investeringen. Daardoor stijgen de uitkeringen door de pensioenfondsen. Dat zit nu niet in de sommen.'

Jacobs hekelt de conclusie van het CPB dat de begroting van de overheid op termijn niet houdbaar is en er per 2025 tot €16 mrd aan structurele ombuigingen nodig zouden zijn: 'Het zou verstandig zijn om een aantal jaren behoorlijke overbesteding en hogere inflatie te hebben. Bovendien, bezuinigen in een tijd dat je tegen een negatieve rente geld kunt lenen, kost juist geld.'